

Pinochet måste ställas inför rätta

Av: Marcello Ferrada-Noli

Debattbakgrund: De olika slag av immunitet som Chiles förre diktator Pinochet åberopar är inte hållbara och vi ber att de nordiska regeringarna agerar för att rättvisa nu skipas en gång för alla, skriver professor Marcello Ferrada-Noli. Vi ser också att man från juridiskt håll i Sverige bryter tystnaden och tar ställning till den juridiska relevansen hos de anmälningar som gjorts av f d chilenska politiska fångar bosatta i Sverige.

För två veckor sedan kontaktade mig juristen Peter Bergquist från Stockholm för att diskutera de eventuella åtgärder som f d politiska fångar från Chile, numera i Europa, kunde tänka sig att vidta i fallet Pinochet. Pinochet hade ju då nyligen arresterats i London. Jag föreslog en aktion parallell till den som den spanske domaren Garzon gjort: att göra en anmälan mot Pinochet från Sverige. Eftersom jag vid detta tillfälle befann mig i Norge gjorde jag själv en kort tid härefter en sådan anmälan från Oslo. Numera har likartade initiativ tagits från ytterligare andra länder, såsom Schweiz, Belgien, Italien, Luxemburg, Frankrike, Danmark och Tyskland. Från dessa länder har man krävt en rättslig åtgärd mot den f d chilenske diktatorn.

Trots denna vida spridning av anmälningar mot Pinochet, har man inte i något annat europeiskt land samlat så många (över två hundra) rättsliga krav som i Sverige. Samtidigt är det paradoxala att i alla dessa länder, men inte i Sverige, har dessa krav för att ställa Pinochet inför rätta åtföljts av ett beslutsamt stöd från både juridiskt håll och från respektive regering. Exempelvis har den franska justitieministern Elisabeth Guigou engagerat sig för att omedelbart till sin brittiska kollega framföra domarens begäran om utlämnandet av Pinochet till Frankrike, detta därför att hon bedömer att det "rör sig om en fråga av högsta prioritet" (Le Monde 1/11 -98).

Med detta inlägg vill jag kort bemöta de argument som inom skandinaviska

politiska och juridiska kretsar stödjer en noninterventionsprincip i affären Pinochet.

Kan inte åtalas

Den immunitet som man anfört som hjälp för exdiktatorn Pinochet utgörs av den s k sovereign immunity, enligt beslut av High Court i London. Detta innebär att den f d generalen inte kan ställas till åtal eftersom han varit statschef. Om inte överhuset (House of Lords) nu ändrar detta beslut kommer Pinochet att vara fri att komma tillbaka till sin senatorsstol, den stol han själv utformade när han hade den totala makten.

Som redan har meddelats i chilenska medier (La Tercera 3/11 -98), kommer detta beslut från det brittiska rättsväsendet att respekteras både i Norge och Sverige. Dessa två länder tänker, enligt uppgift, inte att ta något rättsligt initiativ innan det engelska överhuset fattar sitt beslut. Inte heller har de sagt vad de kan tänka sig att göra ifall Pinochet ska skickas hem utan rättegång. Denna inställning framstår som klart väsensskild ifrån andra europeiska länders agerande i frågan. Exempelvis har Frankrike, Belgien och Schweiz redan begärt utlämnande av Pinochet (detta före House of Lords beslut). Vad kan vi, ett fåtal exilchilenare i Europa, göra för att påverka detta beslut, fattat av en brittisk domstol? Mycket lite, skulle man kanske tro, så länge detta är att betrakta enbart som en "exilchilensk" angelägenhet. Precis som man vid tiden kring andra världskriget betraktade sudetflyktingarnas problem som "sudetflyktingarnas" - eller judarnas, eller polackernas - och inte Europas eller världens.

Hitler på Drottninggatan

Här i Skandinavien skulle jag inte behöva redogöra för ett antal etiska argument för mänskliga rättigheter, ett ämne inom vilket de skandinaviska länderna är att betrakta som pionjirländer. Låt mig bara fråga: Hur skulle politiker, domare och präster i Danmark, Norge eller Sverige reagera om Hitler plötsligt skulle dyka upp mitt på Drottninggatan i Stockholm eller på Karl Johan i Oslo och hävda att det inte var hans kropp som i hemlighet blev kremerad utanför bunkern i Berlin, och att han nu är här som turist, helt oskyldig till alla fruktansvärda illdåd under andra världskriget på grund av sin "statschefsimmunitet"? Skulle han dessutom erbjudas VIP-behandling och rättegångskostnader ifall koncentrationslägereförlevande vågade polisanmäla honom?

Har man upplevt en diktator, har man upplevt alla diktatorer, kan man lugnt säga. Vice versa, har en diktator upplevt den aktuella risken att bli åtalad för sina grova brott mot mänskligheten, så kommer alla efterföljande diktatorer att tänka sig för, om de inte bibringas den falska uppfattningen att deras immunitet varar för evigt. Ur ett internationellt rättsperspektiv är det oerhört viktigt att insistera på en åtalsprocess mot Pinochet, inte bara för den retrospektiva rättvisans skull - utom framför allt för den preventiva. Låt oss inte missa detta historiska tillfälle.

Flera ansedda internationella juridiska sällskap utanför Skandinavien har inte bara skarpt kritiserat utan även underkänt det brittiska domslutet vid High Court i London. Jag kan här nämna International Committee of Jurists, IJC,

American Association of Jurists, AAJ, och La Asociacion de Magistrados Europeos por la Democracia y las Libertades (MEDEL, De europeiska domarnas samfund för demokrati) som även bestämt sig för att stödja den spanske domaren Baltazar Garzon.

Huvudargumenten i dessa internationella juristsamfund går ut på att även om statschefsimmunitet existerar i lagen, så är denna immunitet kopplad till varje stats inhemska jurisdiktion. Vidare är statschefsimmuniteten inte att betraktas som personlig. För att bevisa detta, illustrerar juristerna med såväl Nürnberg- som Tokyorättegångerna i vilka åtminstone en statschef ställdes rättsligt till svars.

Respektera det engelska domslutet

Den svenske chefsåklagaren Jan Danielsson är av den åsikten att vi bör respektera det engelska domslutet och agera från Sveriges sida utifrån detta faktum. Skulle överhuset ändra beslutet (och under förutsättning att ett habeas corpus från Pinochets sida inhieras i rätten) bara då kan man tänka sig ett agerande från Sveriges sida. Och i detta fall skulle det mest realistiska vara att förse spanjorerna med det i Sverige insamlade bevismaterialet mot Pinochet, menar Danielsson.

Trots att jag i det väsentliga delar Danielssons uppfattning, och till yttermera visso eftersom en likartad position intagits av de 36 kongressmän i USA som av president Clinton begärt tillgänglighet (i Europa) av underrättelsematerialet kring Pinochet, har jag mindre förståelse för varför man inte tagit ställning redan nu beträffande till exempel den juridiska relevansen hos de anmälningar som gjorts av de f d chilenska politiska fångarna, numera bosatta i Sverige. Detta skulle visa sig oerhört viktigt för kommande rättsliga processer mot Pinochets påstådda brott, särskild före den s k statschefsperioden.

Ett argument som framförts i debatten är att Pinochet inte skulle kunna bindas direkt och personligen till de brott vi anklagar honom för, såsom tortyr, dråp och "försvinnande" av människor. Vissa dokument som nyligen offentliggjorts i USA (Department of Defense, Directorate of National Intelligence) visar emellertid tydligt att överste Manuel Contreras (dåvarande chef i chilenska arméns underrättelsetjänst DINA) fullföljde Pinochets direkta order. I detta dokument är först DINA beskrivet som "the sole responsible agency for internal subversive matters". I dossiern nämndes också att överste Manuel Contreras, "has reported exclusively to, and received orders only from, President Pinochet". (Se "Chile and the United States Declassified Documents Relating to the Military Coup, 1970-1976", Department of Defense, Directorate of National Intelligence (DINA) Expands Operations and Facilities, April 15, 1975). Långt innan beslutet i High Court i London hade Pinochet lyckats med konststycket att bevilja sig flera andra slags "juridisk" och politisk "immunitet". Exempelvis att vara "senator" i Chile som ger en immunitet under den tid man bekläder detta ämbete (i Pinochets fall för hela livet). Det är just denna "parlamentariska" immunitet som åberopas av den chilenska kristdemokratiska regeringen och vissa socialistministrar i försvar av inte "diktatorn" men av "senatorn". Vilken demokratisk valkrets har valt Pinochet?

Dessutom smickrar sig Pinochet av ytterligare en immunitet som han passade på att diktera just när han var statschef: ingen ska behöva svara för brott i samband med den s k inbördes militära konflikten mellan militären (snarast säkerhetsstyrkorna) och motståndsrörelsen. Det är oerhört viktigt att man förstår sig på denna sistnämnda speciella immunitet; i Chile är Pinochet immun, likaså alla de styrkor som han använde som repressiva instrument. Sammanfattningsvis: Huvudanledningen till Europas initiativ att åtala Pinochet är att överhuvudtaget göra det möjligt att ställa den f d diktatorn inför rätta. Lyckas vi inte att göra detta i Europa, är det mycket osannolikt att detta kan göras i Pinochets Chile.

Machiavellisk immunitet

En annan väldigt märklig immunitet som Pinochet har skaffat sig själv är en rent politisk immunitet, snarast en machiavellisk sådan. Trots att han representerar den extrema högern i Chile, antydde han en tid före sin resa till England offentligt att han skulle stödja den kristdemokratiska kandidaten i nästa presidentval. Härigenom försäkrade sig Pinochet om det stöd som han nu får från den kristdemokratiska regeringen.

Resten av immuniteten har uppnåtts av den internationella politiken som sådan. Alltså den sedvanliga tillämpningen av "the golden rule", dvs den som har "gold" gör den till "rule". Det chilenska försvaret har nu låtit förstå att det på nytt ska överväga tidigare funderingar om inköp av försvarsmateriel från England, Spanien och Sverige.

Ett av de argument som framförts som skäl för att inte lägga sig i "Chiles inre angelägenheter" är att man inte vill förhindra den demokratiska utvecklingen i Chile. Denna tes underförstår att det skulle existera en "pakt" mellan politiska och militära krafter i Chile. Så är inte fallet. F d presidenten Patricio Alwyn har i dagarna personligen uttryckt att någon sådan överenskommelse inte finns.

Enligt min mening är förhållandet helt det omvända. Självklart hjälper vi i stället demokratiprocesen genom att blottlägga sanningen. Och denna princip har mer och mer stöd av ett brett politiskt spektrum i Chile, senast av den kände högerpolitikern Lavín, en av Santiagos borgmästare. Enligt min åsikt har även den chilenska försvarsmakten mycket att vinna på en sådan sanningsenlig upprättelse. Deras 150 år goda rykte av en utmärkt professionell armé i de demokratiska institutionernas tjänst blev också besudlat av diktatorn Pinochet. Jag är övertygad om att långt ifrån alla inom militären deltog aktivt i brott mot mänskligheten eller sanktionerade dessa.

Agerar för rättvisa

Pinochet skall ställas inför rätta. För att kunna genomföra detta mål ber vi de nordiska regeringarna att agera för rättvisa en gång för alla. Vi vill bevisa, och detta kan bara vi exilchilenare genom direkta vittnesmål göra, att de brott som begicks av Pinochet inträffade under en period långt innan han var statschef. Och de hundratals anmälningarna från exilchilenare i hela Europa skulle krossa kristallen av diktatorns "sovereign immunity".

Vi vill också ta bort senatorsstolen under Pinochet just som han är på väg att sätta sig i den vid den chilenska riksdagen. Alltså att på nytt försöka ta upp diskussionen om de "försvunna" och de politiska fångarna i Chile, bortom militärernas "immunitet", och aktivera medvetenheten om de brott mot mänskligheten som begåtts i Chile.

Ett av dessa brott mot mänskligheten består i att tuga.

Skulle överhuset i London bekräfta Pinochets immunitet, så ska de nordiska regeringarna aktivt undersöka de politiska medel som står till buds för att trycka på för en sanningskommitté i Chile och för en europeisk tribunal i Stockholm avsedd för att uppenbara Pinochets brott mot mänskliga rättigheter och ställa honom inför rätta, även i hans frånvaro.

Marcello Ferrada-Noli
med dr, professor

Copyright: Svenska Dagbladet eller artikelförfattaren.

Mediearkivet.se
Box 34211, 100 26 Stockholm